



DEAŞ TERÖR ÖRGÜTÜNÜN DİNİ İDEOLOJİK ALT YAPISI VE ÖRGÜTSEL ÜYELİK STRATEJİLERİ

IDEOLOGICAL INFRA-STRUCTURE AND ORGANIZATIONAL MEMBERSHIP STRATEGIES OF ISIS

Öz

Terörizmle mücadele kavramının temelinde terörü ortaya çıkaran nedenler ve koşulların anlaşılması yatmaktadır. Terörü oluşturan nedenlerin ve koşulların bilinmesi hem terörizmin mantıksal açıdan anlaşılması hem de onunla mücadele stratejilerinin doğru bir şekilde belirlenmesinde etkili olacaktır. Dini doktrinlerin tahrif edilerek yorumlanmasına dayanan terörizmin beslediği asıl alanlar dini motivasyon, dini hükümlere dayalı gerekçelendirme, inançlı insanlara dayalı örgütlenme ve görünüşte dini dünya görüşüne dayalı alanlardır. Bu nedenle, söz konusu terörizm genellikle bu alanlarda dini istismar etmek, dini motivasyonu sağlamak ve asıl amaç olan terörün gerçekleşmesi için uğraşanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu gruplar, dini metinleri tahrif eden aşırı bir aldanma/aldatma içine girmektedirler. Ayrıca söz konusu gruplar, dini olguların ve olayların çarpık versiyonlarıyla bireyleri veya toplulukları tekfir ve mahkûm etmektedirler. Dolayısıyla köktenci/radikal ideolojik düşünce, terör örgütlerine katılımlarda önemli bir motivasyon kaynağı olmakla birlikte bu ideolojik alt yapı bir bakıma terör örgütlerine katılma sürecinin ilk basamağını oluşturmaktadır. Bu bilgi ve tespitler çerçevesinde çalışmamız dini metinleri yorumlamadan sert hükümler veren dini metinleri katı bir bakış açısı ile ele alan ve dayanak noktası olarak şiddeti öngören dini-radikal ideolojiye sahip DEAŞ terör örgütü ile sınırlandırılmıştır. Bir başka deyişle çalışmamızın ana amacı, DEAŞ'ın yirmi birinci yüzyılda din temelli radikalleşme süreçlerinin ideolojik ve örgütsel üyelik stratejilerini nasıl etkilediğini tespit etmektir.

Anahtar Kelimeler: DEAŞ, DEAŞ'ın Dini İdeolojik Alt Yapısı, Örgütsel Üyelik Stratejileri.

Abstract

The basis of the concept of combating terrorism lies in understanding the causes and conditions that lead to terrorism. Knowing the causes and conditions that constitute terrorism will be effective both in understanding terrorism from a logical point of view and in determining the correct strategies to combat it. The main areas of terrorism, based on the falsifying interpretation of religious doctrines, feed on religious motivation, religious justification based on religious judgments, an organization based on believers, and ostensibly based on religious worldviews. For this reason, the terrorism in question is usually carried out by those who are trying to exploit religion in these areas, to provide religious motivation, and, as the real purpose, to terrorize. These groups engage in extreme deception that falsifies religious texts. In addition, the groups in question make takfir and condemn individuals or communities with their distorted versions of religious facts and events. Therefore, fundamentalist/radical ideological thought is an important source of motivation for participation in

Muammer DOĞANER*

Yunus YOLDAŞ**

* Bilim Uzmanı

E-posta/E-mail:

muammer.doganer23@gmail.com

Orcid: 0000-0002-1898-3549

** Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü

E-posta/E-mail:

yunusyoldas@erciyes.edu.tr

Orcid: 0000-0003-0069-0147

Başvuru/Submitted: 30.12.2022

Kabul/Accepted : 13.02.2023

terrorist organizations, but this ideological infrastructure in a way constitutes the first step of the process of joining terrorist organizations. Within the framework of this information and determinations, our study is limited to the terrorist organization ISIS, which has a religious-radical ideology, which makes harsh judgments without interpreting religious texts, treats religious texts with a strict perspective, and foresees violence as a mainstay. In other words, the main purpose of our study is to determine how the religion-based radicalization processes of ISIS in the twenty-first century affect its ideological and organizational membership strategies.

Keywords: *ISIS, Ideological Infra-structure of ISIS, Organizational strategies of ISIS.*

Giriş

Terör örgütlerini oluşturan süreci analiz etmek, terörün örgütsel yapılanmasının nasıl çözüleceği ve teröre karşı hangi stratejilerle mücadele edileceği sorularını daha kolay cevaplandırmamızda etkin rol oynar. Terörün asıl beslendiği zemin siyasi, sosyal ve dini düşünceler ve değerlerin önce şiddetin meşrulaştırılması için kullanmak ve daha sonra örgütsel bir yapı içinde bu değerleri şiddet eylemlerine dönüştürmektir. Sosyal adalete dayalı önemli bir değer aşırı sol ideolojilerin elinde adil bir siyasi ve sosyal sistemin oluşturulması adına nasıl bir örgütsel yapı içinde şiddet eylemlerine ve acımasız bir terörizme dönüştürebileceği bilinen bir gerçektir. Aynı mantıkla dini doktrinlerin tahrif edilerek örgütsel bir yapı içinde şiddet eylemlerine başvurulması da dini terörizmi ortaya çıkarmaktadır. Sosyal-siyasi değerlerin daha çok ön plana çıkarıldığı ve arz-ı mev'üd gibi vaatlerin bol olduğu İbrani ve mitolojik kaynaklı dinlerin neredeyse tamamında şiddete başvuran örgütsel yapılar her zaman ortaya çıkmıştır. Bu yüzyılda ortaya çıkan ve dünya gündeminde en fazla yer alan dini terör eylemlerinden bazıları da ne yazık ki İslam dinine mal edilmeye çalışılmış ve bu terör örgütleri kendi sapkın inanışlarını meşrulaştırmak adına, din adına şiddete başvuran gruplar oluşturmuşlar ve gizli amaçlarını İslam dini üzerinden gerçekleştirilmeye çalışmışlardır.

Radikal dini örgütlerin stratejilerinin başında, beslendikleri ideolojiyi güçlendirmek adına, dini kaynakları referans vererek taraftar kazanmak ve örgüt bünyesindeki militanları motive etmek gelmektedir. Onlar, sürekli eleştiren, karşıtlarına karşı saldırgan bir tutum içinde olan güçlü liderler aracılığı ile hedef ve eylemlerini ilahi emrin bir gerekliliği gibi sunarak propaganda yaparlar (Çelik, 2015:92). Bu stratejilerin gizli amaçlarından biri de Müslüman ve gayri-Müslim toplumların birlikteliğine zarar vermek onları birbirinden ayırıştırmak ve huzurun var olduğu topraklarda kavga, çatışma, kargaşa, hatta ülkeler arası savaşları başlamaktır. Bu doğrultuda köktenci/radikal ideolojik düşünce, terör örgütlerine katılımlarda önemli bir motivasyon kaynağı olmakla birlikte; bu ideolojik alt yapı da aynı zamanda terör örgütlerine katılma sürecinin ilk basamağını oluşturmaktadır.

Dini metinlerin/doktrinlerin tahrif edilerek belirli bir ideoloji çerçevesinde yorumlanmasına dayanan dini terörizmin; motivasyon, örgütlenme, gerekçelendirme ve ilahi bir dünya görüşü içerdieği iddia edilebilir. Bu nedenle, söz konusu bu mantıkla çalışan terörizm, genellikle dini değerleri istismar etmek ve kendi amaçlarını gerçekleştirmek için sürekli dini motivasyonu kullanır. Bu gruplar, dini metinleri katı bir bakış açısı ile yorumlamaktan ya da gerçeği tahrif eden aşırı bir yorum aldatma/aldatmalarından asla çekinmezler. Ayrıca söz konusu gruplar, dini olguların ve olayların çarpıtılmış versiyonlarıyla, bireyleri veya toplulukları kendi gizli amaçlarına göre gerektiğinde mahkûm etmektedirler. Dolayısıyla bu türden terör örgütleri din üzerinden beslenirler. Ayrıca onlar dini değerleri kullanarak toplumlar üzerinde etkili olmaya çalışırlar ve toplumu manipüle ederek terör hareketlerini meşrulaştırırlar.

Günümüzde Orta Doğu, Avrupa ve Anglo-Amerikan toplumunu en fazla meşgul eden El Kaide ve DEAŞ gibi örgütler din adına terör eylemlerine başvuran örgütlerdir. Hâricilik ile ortaya çıkan, Selefilik-Vehhabilik ideolojisinden beslenen bu örgütler genelde selefi ve vehabî söylemleri ve dini metinleri kullanarak taraftar toplama maksatlı çeşitli yatay stratejiler geliştirmişlerdir. Bu gruplar, vahyi ve nas'ı şiddeti meşrulaştırmak için yorumlamakta ya da gerçeği tahrif eden aşırı bir şiddeti meşrulaştıran yorumlar içine girmektedirler. Ayrıca söz konusu gruplar, dini olguların ve olayların çarpık versiyonlarıyla bireyleri veya toplulukları mahkûm etmektedirler.

Genel itibarıyla Suriye ve Irak topraklarında faaliyette bulunan, Cihat ederek hilafeti kurmayı hedefleyen ve bu amaçla terörizmi araç olarak kullanan cihatçı selefi bir örgüt olan DEAŞ terör örgütü üye devşirme süreçlerinde tedrici-aşamalı bir yöntem kullanmaktadır. Söz konusu bu tedrici stratejilerinden dolayı başlangıçta etkilemek istedikleri insanlara karşı son derece hoşgörülü davranmaktadırlar. Başka deyişle onlar sürece oldukça önem verirler ve bunu *tedrici hareket etmek* şeklinde isimlendirirler. Süreç, yaşadığı coğrafyada meydana gelen güncel olaylar (sistemin dışına atılma, sosyal uyumsuzluk, ekonomik darboğaz, işsizlik, yoksulluk, savaş, kaos, iç çatışmalar, adaletsizlik, aidiyet sorunu, zorunlu iç ve dış göç vb.) sonucunda mağduriyet duygusu içinde olan ve ağır travmalar yaşayan kişilerin sosyal bağ ve ilişkilerinden koparılması ile başlamaktadır. Bu doğrultuda sosyal bağlarından koparılan üyeler ileride gerçekleştirecekleri terör eylemlerine hazırlanmak için radikalleşme sürecine dâhil edilmektedir. Bu süreçte terör örgütleri, irtibata geçtikleri ve potansiyel militan olarak belirledikleri kişilere, *grup dinamiği ve güdüleme faaliyetleri* içeren psikolojik metotlar uygulamaktadırlar. Endoktrinasyon süreci olarak da tanımlanabilecek bu süreçte, din bir referans olarak kullanılmakta ve üyeler zihni psikolojik metotlarla sıfırlanıp örgüt ideolojisi ile yeniden yüklenmektedir (Erdem, 2016:90). Bireyin eski zihin dünyası yok edilmekte yerine teröre uygun yeni bir zihin dünyası inşa edilmektedir. Bu aşama ile bireyin değerler dünyası alt üst olmakta ve bireyler doğruluk-yanlışlık, güzel-çirkin, sevap-günah ve iyi-kötü kavramlarını tanımlaması, olaylara bakış açısı, algı dünyası ve ölümden sonraki yaşama dair perspektifi, örgütün değer yargılarına ve ideolojik tanımlamalarına göre gerçekleşmektedir.

Bu çalışma ile dini metinleri yorumlamadan uzak, dini metinleri katı bir bakış açısı ile ele alan ve dayanak noktası olarak şiddeti öngören dini-radikal ideolojiye sahip DEAŞ terör örgütü ele alınmıştır. Çalışmamızın ana savı DEAŞ'ın yirmi birinci yüzyılda din temelli radikalleşme süreçlerinin ideolojik ve örgütsel üyelik stratejilerini nasıl etkilediğidir.

1. Küresel Radikal İslamcı Bir Terör Örgütü Olarak DEAŞ

DEAŞ, çoğunlukla Suriye ve Irak topraklarında faaliyette bulunan, *Cihad* ederek hilafeti kurmayı hedefleyen ve bunun için terörizmi araç olarak kullanan cihatçı selefi bir örgüttür (Deniz, 2019:61). Arapça kısaltmasının okunuşu *Da'ış*, Latin alfabesinde *DAEŞ*, *DAİŞ*, *DEAŞ* adlarıyla da bilinir. Açılımı ise *Devlet'ül Irak ve's Şam'dır* (Hürriyet, 2015). Adını ilk etapta Irak coğrafyasında duyuran Irak Şam İslam Devleti (DEAŞ), Suriye ülkesinde meydana gelen siyasi istikrarsızlık, kaos ve savaş ortamından yararlanarak bu ülkede yapılanma ve büyüme imkânına kavuşmuş, Asya ve Avrupa'dan gelen Yabancı Terörist (YT) katılımıyla da uluslararası bir görünüm kazanmaya başlamıştır (Dede, 2018:26).

DEAŞ'ın ortaya çıkmasında ve küresel bir terör örgütü haline gelmesinde, gelişen ve değişen uluslararası sistemin çok boyutlu yapısı doğrudan veya dolaylı olarak katkı sağlamıştır. Bu bağlamda DEAŞ'ın gelişmesinde rol oynayan beş başat dış etkenden ilki, Suriye ve İran ülkelerinin El Kaide unsurlarını desteklemesi, İkinci dış etken Obama'nın emriyle ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi, üçüncü dış etken uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya doğru evrilmesi, dördüncü dış etken küreselleşme çağında medeniyetler çatışması düzleminde ortaya çıkan fundamentalist akımların hedeflediği evrensel ümmet anlayışı, beşinci dış etken ise

kapitalist kökenli bir düşünce tarzına sahip ABD'nin Irak müdahalesiyle başlayan Orta Doğu haritasını şekillendirmeye yönelik dış politikası, DEAŞ'ın doğmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Üzdilli, 2019:87). Bu bilgiler aslında DEAŞ terör örgütünün din kökenli olmaktan daha çok terörü ortaya çıkaran, onu, zihin, para ve silah ile yönlendiren ve terör için üst akıl görevini yerine getiren uluslararası sistem kökenli olduğunu gerçeğini bize hatırlatmaktadır.

1.1. DEAŞ'ın Kuruluşu ve Gelişim Süreci

DEAŞ veya 2014'ten beri kullandığı resmî adıyla *İslam Devleti* ağırlıklı olarak Suriye ve Irak'ta faaliyet gösteren, yine bu bölgede hilâfet devleti kurma düşüncesiyle güvenlik güçlerine ve sivillere karşı silahlı eylemler yapan, ele geçirdiği topraklardaki meşruluğu hiçbir ülke tarafından tanınmayan cihadî-selefi ideolojiye sahip bir terör örgütüdür (Erdem, 2016:25). Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin de aralarında bulunduğu Türkiye, ABD, Suudi Arabistan, Kanada gibi pek çok ülke ve kuruluş tarafından DEAŞ terör örgütü olarak tanımlanmaktadır. Eski adının Arapçadaki akroniminin (داعش, Arapça: DAİŞ) okunuşunun romanizasyonu olan DAEŞ ya da DEAŞ adlarıyla da bilinmektedir (Bozkurt, 2021:121).

Genel itibariyle Irak ve Şam İslam Devleti olarak bilinen ve kısaltması (DEAŞ) olarak kullanılan terör örgütünün, Arapça adı *Ad-Davla Al-Islāmiyya fi al-'Irāq wa-sh-Shām*'dır. İlk olarak kurucu lideri Ebu Musab Zerkavi tarafından Afganistan sınırları içerisinde adını duyuran örgüt, kuruluş aşamasından itibaren farklı isimler kullanmıştır. Örgüt *Cemaat el-Tevhid vel-Cihat* ismiyle adını duyurmuş, ABD'nin 2001 yılında Afganistan'ı işgal etmesiyle birlikte, Zerkavi tarafından Irak'ın kuzeyine taşınmış ve burada Tevhid ve Cihat Örgütü ismiyle anılmaya başlanmıştır. 2004 Ekim ayında *Tanzim Kaidat el-Cihat fi Bilad el-Rafidayn* ya da dilimizde daha çok kullanılan adıyla *Irak el Kaide'si* (AQI) ismini kullanmıştır (Zelin, 2014). 2006 Ocak ayında ise birkaç küçük grupla birleşerek "Mücahidin Şûra Konseyi" ismini almış ve 2006 Ekim ayında ismini *Irak İslam Devleti* (İİD) olarak değiştirmiştir. 8 Nisan 2013'e geldiğinde ise uluslararası arenada bilinirlik kazandığı ismiyle *Irak ve Şam İslam Devleti* (DEAŞ) olarak adlandırılmıştır (Erdem, Şenol ve Erdem, 2016:278). 29 Haziran 2014'te Ebu Bekir el-Bağdadi'nin sözcüsü Adnani'nin Bağdadi adına hutbe okutması ve Hilafeti ilan etmesi ile örgütün ismi *İslam Devleti* olarak kalmıştır (Uslu, 2021:64).

Terör örgütü DEAŞ'ın kuruluş ve şekillenme aşamalarını daha iyi anlayabilme açısından kurucusu Ebu Musab el-Zerkavi'yi yakından tanımak gerekmektedir. DEAŞ'ın kurulmasında önemli rol üstlenen 1966 Ürdün doğumlu olan Zerkavi daha çocukluk döneminde Selefilik ve Cihat kavramlarıyla tanışmıştır (Teram, 2020). Afganistan'ın SSCB tarafınca işgal edilmesiyle birlikte 22 yaşında savaşmak için Afganistan'a gitmiştir. Savaşın bitimiyle birlikte 1992 yılında ülkesine dönmüş ve istihbarat birimleri tarafından takibe alınmıştır. Örgütün hücre evlerinde silah ve patlayıcı madde bulundurması ve yine bir sinema salonuna gerçekleştirdiği saldırı sonrası soruşturma geçirip tutuklanan Zerkavi 1999 yılına kadar tutuklu kalmıştır. 1999 yılında babası Kral Hüseyin'in ölümü üzerine tahta çıkan Kral Abdullah'ın genel af ilan etmesiyle cezaevinden çıkan Zerkavi, Ürdün'ü terk ederek Afganistan'a gitmiştir. Zerkavi için hapisane hayatı, yaşamında önemli bir dönüm noktası olmuş ve burada şiddet yanlısı cihat ve selefi anlayışı üzerine çocukluk yıllarında başlamış olduğu eğitimini tamamlama fırsatı bulmuştur (Bozkurt, 2021:200).

1999 yılında Afganistan'da Bin Ladin ile tanışmasından dolayı bu yıl el-Zerkavi için bir kırılma/dönüm noktası olmuştur. Ancak Bin Ladin'in Zerkavi'ye yakın durmayıp örgütsel görev vermemesi üzerine, Zerkavi; çoğunluğu Avrupa ülkelerinde sürgün hayatı yaşayan aralarında Filistin, Ürdün ve Suriyeli İslamcı kimliğe sahip militanların bulunduğu kişilerce Afganistan'da Tevhid ve Cihat Örgütü'nü kurmuştur (Uslu, 2021:63). Mevcut yapılanması ile birlikte 2001'de Irak'ın kuzeyine yerleşen Zerkavi, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı terörizmle mücadele kapsamında işgal etmesi ile bölgede ABD güçlerine yönelik gerçekleştirdiği stratejik eylemler ile örgüt

içerisinde popüler hale gelmiştir. Özellikle 2004 yılında Iraklı direnişçiler ile ABD arasında gerçekleşen ve Birinci Felluce Savaşı olarak adlandırılan savaşta Zerkavi, büyük varlık göstererek, çatışmalar sırasında direnişçilere önderlik yapmış, ABD'nin tek taraflı ateşkes ile bölgeden çekilmesi direnişçiler üzerinde bir zafer algısı oluşturmuş, bu zafer Zerkavi'ye Felluce İslami Halifelik'inin Emir'i olarak biat eden savaşçıların ortaya çıkmasını sağlamıştır (Kırdar, 2011:4). Bölgede karizmatik bir lider konumuna gelen Zerkavi, Felluce başarısının ardından Bin Ladin'e bağlılığını ilan ederek Tanzim Kaidat el-Cihat fil-Bilad el- Rafadeyn (İki Nehir Arası El-Kaide); bilinen adıyla Irak El-Kaide'sini kurduğunu ilan etmiştir. Bin Ladin ise, kuruluşun sonradan El-Kaide bünyesine bağlılığını bildirmiştir (Gürler ve Özdemir, 2014:117). Kurucu lider Zerkavi 2006 yılında ABD hava saldırılarında hayatını kaybetmiş, sonrasında yerine geçen isim ise Ebu Hamza el-Muhacir takma adıyla bilinen Ebu Eyyub el-Mısri olmuştur Zerkavi tarafından ilan edilen İİD *Irak İslam Devleti* el-Mısri zamanında kurulma imkânına kavuşmuş ve bu sözde devletin başına Ebu Ömer el-Bağdadi getirilmiştir (Erdem, Şenol ve Erdem, 2016:279).

18 Nisan 2010 tarihinde El Mısri ve El Bağdadi, ABD destekli operasyon ile Selahaddin vilayetinde öldürülmüştür (Aksoy, 2016:30). 2010 yılında Irak İslam Devleti lideri Ömer el Bağdadi'nin öldürülmesi üzerine Ebubekir el Bağdadi (Asıl adı İbrahim Amad İbrahim el Bedri) örgütün yeni lideri olarak seçilmiştir. Her iki liderin isimleri Bağdadi olsa da aralarında akrabalık bağlarının bulunmadığı, Bağdadi isminin örgütte kullanılan kod adı olduğu bilinmektedir. 2011 yılında ABD kuvvetlerinin Irak ülkesinden tamamen çekilmesi bölgeyi Sünni-Şii çatışmasına daha açık bir hale getirmiş, oluşan otorite boşluğundan faydalanan ve 2012 yılında Suriye'de Arap Baharının silahlı direnişine dönüşmesiyle de Ebu Bekir el Bağdadi, Irak İslam Devleti'nin Suriye'ye yayılarak burada yürüttüğü faaliyetler sonucu 2013 yılında Devlet El-İslamiyye fi el-Irak ve eş-Şam (Irak ve Şam İslam Devleti-DEAŞ) kurduğunu ilan etmiştir (Uslu, 2021:64).

1.2. DEAŞ Hareketinin Dini ve İdeolojik Alt Yapısı

DEAŞ faaliyet gösterdiği ve ortaya çıktığı bölge itibariyle yerel bir örgüt olarak kurulmuş olmasına rağmen, tüm dünya üzerinde gerçekleştirdiği eylem ve yarattığı korku ile küresel bir terör hareketine dönüşmüş, ayrıca radikal düşüncelerin de merkezi konumuna yükselmiştir (Şenol, Erdem ve Elif, 2016:2). Bu kapsamda bir anda ortaya çıkması, dünyanın her tarafından bünyesine binlerce militan toplaması ve kısa sürede küresel bir terör hareketi haline gelmesi DEAŞ'ın ideolojik analizinin tespitini elzem hale getirmektedir.

DEAŞ gerçekleştirdiği eylemlere bir haklılık gerekçesi oluşturmak ve bu eylemleri meşru bir zemine oturtmak amacıyla bir inanç sistemi olan İslam dinini kendi bağlamından farklı bir şekilde, kendi ideolojik eylemlerine uygun bir anlayışla yorumlayarak örgütün meşruiyetini Sünni kökenli bir mezhep olan selefilik/cihadî selefilik olarak adlandırılan inanç ve yorum sistemine dayandırmıştır. Selef Arapça bir kelime olarak öncü önceden gelen, ata gibi anlamları içinde barındırmaktadır. Selefilik anlayışı ise İslamiyet'te en doğru yorumun Hz. Muhammed (S.A.V) döneminde yaşamış olan sahabeler, sahabelerden sonra gelen tabiin ve tabiinden sonra gelen tebe-i tabiin tarafından yapıldığı üzerine kurulu bir düşünce sistemidir (Bozkurt, 2021:103). Bu doğrultuda İslam dinini kendi ideolojisi çerçevesinde yorumlayan ve radikal bir terör örgütü olan DEAŞ'ın yapısal özelliklerini ve hareket tarzını anlamlandırma ve mücadele etme açısından ideolojik temellerini oluşturan kavramların incelenmesi gerekmektedir.

1.2.1. Hâricîlik

Ortaya çıktığı dönemdeki siyasi tartışmalar ve bunların devamı niteliğinde olan dini tartışmalarla birlikte üzerinde çokça konuşulan hâricîlik, hem ilk itikadî-siyasi mezhep olma sürecindeki fikri durumuyla hem de İslam coğrafyasında kurumsallaşmış sistematiği ile karşımıza çıkmaktadır. Hâricîlik, Hz. Peygamberin vefatından sonra ortaya çıkan tartışmalara ve din anlayışına dayalı kurumsallaşmaları anlayabilmek bakımından üzerinde özenle durulması gereken bir mezheptir. Hâricîliğin iyi anlaşılması günümüzde önemli bir sorun olarak görülen ve

DEAŞ terör örgütünün de çokça kullandığı tekfir mekanizması dâhil olmak üzere pek çok sorunun hem köklerini ve geçmişteki örneklerini hem de mezhep gibi beşerî oluşumların dinin yerine ikame edilmesinin doğurduğu tahribat ve tahrifatı daha iyi anlama imkânı sağlayacaktır.

Hâricîlik her şeyden önce Müslümanlar arasında siyasi ve sosyo-kültürel sorunlardan beslenerek ortaya çıkan, tepkisel nitelik taşıyan ve siyasi yönü ağır basan bir harekettir. Daha sonraki gelişmeler, süreç içinde bazı itikadi farklılaşmaları beraberinde getirmiş ve hâricî zihniyet kurumsallaşma imkânına kavuşmuştur (Bulut, 2019:41). Hâricî, *çıkılmak, itaatten ayrılıp isyan etmek* anlamındaki *hurûc* kökünden *ayrılan, isyan eden* manasında bir sıfat olan *hâric* kelimesine nispet ekinin ilâve edilmesiyle meydana gelmiş bir terim olup topluluk ismi için *hâricîyye* ve *havâric* kullanılır (Fığlalı, 1997:175-178). Hâricîler'in doğuşu, hemen hemen bütün tarihçiler tarafından Sıffın Savaşı'nda hakem meselesinin ortaya çıkışına bağlanmıştır. Bu bağlamda Hâricîliğin iyi anlaşılması Hz. Ali ve Muaviye orduları arasında gerçekleşen Sıffın Savaşı'nın (37/657-8) doğru analiz edilmesiyle mümkündür. Söz konusu savaş sırasında Muaviye ordusunun savaşı kaybetme noktasına gelmesi ile taktiksel olarak Kur'an sayfalarını mızraklarının uçlarına takarak, *biz Kur'an'a karşı savaşamayız* stratejisiyle Hz. Ali'yi ve dolayısıyla Hz. Ali taraftarlarını savaşı bırakmaya zorlamış, çatışma çözümünün hakemlere havale edilmesi üzerine Hz. Ali'nin suçlanarak O'ndan ayrılan ve Hâricî (çoğulu Havaric) ismiyle anılan İslam tarihindeki ilk siyasi dini ideolojik ayrılıkçılık örneği olarak ortaya çıkan bir oluşumdur. (Onat ve Sönmez, 2013:64).

Sıffın Savaşı'nda Hz. Ali'nin (r.a) Muaviye ordusuna karşı galip geleceği esnada Amr b. As'ın (r.a) zekice planladığı *Kur'an-ı Kerim aramızda hakem olsun* önerisi Hz. Ali (r.a) ordusunun buna rıza göstermesine ve savaştan düşmesine sebep olmuştur. Hz. Ali'nin (r.a) bunun bir taktik ve oyun olduğunu anlamasına rağmen başta kendi ordusuna mensup Eş'as b. Kays olmak üzere bir grup, ısrarla taraflar arasında hakemler tayin edilip çözüme gidilmesi üzerinde durmuştur. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a) tarafından Ebu Musa el-Eş'ari (r.a) ve Muaviye tarafından ise Amr b. As (r.a) hakem olarak seçilmişlerdir. Hakemlerin yaptıkları antlaşma metnini Eş'as b. Kays'ın askerlerin yanında yüksek sesle okumaya başlaması ile askerler arasından bir grup, *La hükme illa lillah-Hüküm ancak Allah'a aittir* diyerek hükme muhalefet etmiştir. Muhalefet eden bu grup, savaş esnasında sorunun çözümü için hakeme başvurulmasında ısrar etmelerine rağmen, sonraki süreçte Hz. Ali'nin (r.a) hakem olayında yanlış karar verdiğini, hükmün sadece Allah'a ait olduğunu ve tövbe etmesi gerektiğini aksi takdirde kendisine karşı savaşacakları ithamında bulunmuşlardır. Bu ayrılıkçı grup Halife Hz. Ali'yi ikna etme konusunda başarılı olamayınca Hz. Ali'nin saflarından ayrılıp Harûrâ mıntkasına çekilmiş ve böylelikle ilk hâricî hareketi ortaya çıkmıştır (Çağatay ve Çubukçu, 1985:19).

Hâricîlerin sistematik bir şekilde tarih sahnesine çıkışı olarak nitelendirebileceğimiz bu olayın incelenmesi, hâricîliğin sosyolojik, düşünsel, sosyal ve siyasi olarak gösterdiğini davranış kalıplarını anlamamıza yardım edecektir. Hâricîler çoğunlukla çölde bedevi bir hayat sürerken, İslam dinini kabul ettikten sonra, süreç içerisinde yerleşik hayata geçen çeşitli kabilelerden oluşmaktadır. Çölde kontrolsüz bir hayat yaşayıp sınırsız özgürlük içinde yaşayan hâricîler İslam dinini kabul etmeleri ile birlikte şehir hayatına geçmiş bu da hızlı bir kültür değişimine neden olmuştur. Bu kapsamda Hâricîlerin Müslüman olmaları yüzeysel bir dindarlığı da ortaya çıkmıştır. Genellikle bu durum bedevîlik, yalın hayat, ufuk darlığı, kültür kıtlığı ve nasların zâhirine bağlanma gibi sebeplerle izah edilmektedir. Hâricîlerin Kur'an'ı anlamak için çaba sarf etmemeleri nedeniyle İslam inanç ve itikadına yüzeysel bağlılıkları görülmektedir (Bulut, 2009:46).

Hâricîlerin temel görüşleri ise Sıffın Savaşı'nda hakeme başvurulmasının reddi, hakemlerin ve onlara görüşlerini kabul edenlerin tekfir (kafir ilan etme) edilmesi ve büyük günahları işleyenlerin de tekfir edilmesi sayılabilir. Bu bağlamda şekilcilik hâricî zihniyetinin en belirgin özelliklerindedir. Kur'an'a olan bağlılıkları şekilden öteye geçmemiştir. Dindar olmalarına

rağmen kendileri gibi düşünmeyenleri sorgusuz sualsiz öldürmekten çekinmemişlerdir. Öyle ki kadın ve çocukların öldürülmelerini dahi mübah saymışlardır. Hâricî ideolojinin sertliği, şekilciliği ve sadece kendilerini Müslüman olarak görmeleri hâricî zihniyetin en çok akılda kalan özelliklerindedir (Teber ve Gül, 2017:313).

Hâricîler, kendilerini izledikleri yolda Allah'ın emirlerine daha doğru bir şekilde uyduklarına inanmışlardır. Hatta o derece katı bir tutum takınmışlardır ki Yusuf suresinin Kur'an-ı Kerim'de olmaması gerektiği ve ilahi kitabın bir âşık-maşuk hikâyesini anlatacak kitap olmaktan daha ulvi olduğunu ileri sürecek kadar ileri gitmişlerdir. Hırsızın elinin kesilmesi hadisesi için de diğer bütün mezheplerin aksine hırsızın kolunun omuzdan kesilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Peygamber (s.a.v) döneminde kadınlar hayatın bütün alanlarında erkeklerin yanında yer aldığı halde kendilerini daha iyi Müslüman telakki eden hâricîler, kadınları hayatın bütün alanlarından silmişlerdir (Naimi, 2018:107).

Akîde ve amelden oluşan dinin emirlerini yerine getirmeyen ve yasaklarından kaçınmayan kimseler Hâricîler'e göre kâfir kabul edilir. Hâricîlerce imanla İslam ayrılmaz bir bütün olarak eş anlamda kullanılmış, Ehl-i sünnet'in aksine amellerin ihmal edilmesinden dolayı imandan çıkılacağı görüşü benimsenmiştir. Hâricîler, büyük günah işleyen imandan çıkması ve İslam topluluğunun dışına atılması konusunu doğrudan doğruya *lâ hükme illâ lillâh* ilkesine bağlamaktadırlar. Çünkü onlara göre büyük günah işleyen kişi, bu tutumuyla Allah'ın yasak kıldığı şeyi helâl saydığından mümin değildir ve cehennemde ebedî kalacaktır. Hatta bu anlayışı daha da ileri götürerek Hâricî olmayan herkesi düşman ve kâfir kabul etmiş, buna bağlı olarak kendilerinin dışındaki Müslümanların kadınlarını ve çocuklarını da esir almış veya öldürmüşlerdir (Fığlalı, 1997: 175-178).

Hâricî düşünce ve yapısının ortaya çıktığı dönemin politik, sosyal, ahlaki, dini görüşlerinin günümüze yansıyan aynı dini, ahlaki, politik düşüncesi etrafında şekillenen radikal İslamcıların görüşlerini çözümlememiz bizlere şu noktaları aydınlatmakta yardımcı olmaktadır: *Müslümanların sistematik bir şekilde tekfir edilmesi düşüncesinin tarihi arka planı olan hariciliğin günümüzde radikal grupların kendi dışındakileri tekfir eden/dinsiz ilan eden, onların can ve mallarını helal görüp, çocuklarını ve kadınlarını köleleştiren zihinsel yapının izlerini görmek mümkündür* (Onat ve Sönmez, 2013:64). Hâricîlerin tarihine bakıldığında ekseriyetle gayrimüslimlerden çok Müslümanlarla çatışmış oldukları görülmektedir (Fığlalı, 1997:175-178). Kendisini tek doğru olarak görme fikrinin de etkisiyle birlikten uzak olmaları nedeniyle İslam'ın vurguladığı ümmet olma, barış ve kardeşlik gibi değerlerine hiçbir şekilde itibar etmemişlerdir. Hâricîliğin her ne kadar takva, zühd hayatını vurgulayan bir fıkıh çıkarımı yaptığı söylenece de itikatlarının tarihsel olarak oluşturulan fıkhi literatürün yanında çok sığ ve temelsiz olduğu söylenebilir. Dinin yaşanılan döneme uyumunu sağlayan içtihat kapılarının kapalı olduğu bu düşünce şekli, sadece Kur'an'ın indirildiği lafız üzerinden problemleri çözme eğilimi göstermektedir. Problemi çözme retoriği Kur'an'dan seçilen ayetin bütünü içerisinden seçip çıkarılarak bütün içerisindeki anlamını yitirmesiyle katı ideolojilerinin meşrulaştırıcı bir sloganı haline gelmiştir (Onat ve Sönmez, 2013:64).

1.2.2. Selefilik-Vehhabilik

Selef, kelime anlamı olarak *Bir görevde, bir makamda kendinden önce bulunmuş olan kimse, öncel* anlamına gelmektedir (TDK, 2022a). İslami literatürde ise, Hz. Peygamberin *En hayırlı nesil; benim dönemimde yaşayanlardır. Sonra onları izleyenler, daha sonra ise onların ardından gelenlerdir* mealindeki hadiste; *en hayırlı nesiller* oldukları haber verilen, İslam tarihindeki ilk üç kuşağa (Sahabeler, Tabiin ve Tebe-i Tabiin) yani bilinen ismiyle Selef-i Salihin denir. Hz. Muhammed'in (s.a.v) arkadaşlarının (sahabeler) ve sahabeleri gören neslin (tabiin) ve tabiini görenlerin (Tebe-i Tabiin) davranışlarını ölçü olarak kabul edenlere *Selefi* denmektedir. Selefilik düşüncesi ise; İslam dininin, peygamber, halifeler (özellikle ilk üç halife) ve arkadaşlarının

(sahabe ve tabiin) hayatlarındaki uygulamalara bakılarak yaşanılabileceğini savunur (Özervarlı, 2009:399-402). Yani Selefilere, dini yaşamak için öz kaynağından (Kur'an) ziyade peygamberden sonra oluşturulan ve uygulanan kaynakları referans alırlar. Bu düşünce tarzında *Din ve dinin anlaşılıp pratik hayata geçirilmesi açısından ne varsa bütün bunların Hz. Muhammed (s.a.v) ve selefler tarafından ortaya konulduğu, bunların yorumlanmaması gerektiği ve aksi bir durumun dinde 'bid'at' çıkarmak olacağı* ilkesine dayanmaktadır (Erdem, 2016:56-58).

Dar anlamda, Kur'an ve Peygambere geri dönüş yapmak anlamında kullanılan ve temellerini İslam'ın ilk temsilcilerinin yaşam tarzlarına dayandıran selefilik, öze dönmeyi kabullenmekte ve akıl ve mantık yöntemlerinin İslam'a sonradan dâhil edildiğini, sahabe ve tabiinin bu yöntemleri kullanmadığını ileri sürmekte, bu nedenle düşünce ve aklın kabul ettiği her şeyi reddetmektedir (Kayacan, 2004). Selefi mezhebe mensup düşünürler dolayısıyla kendilerini Selef olarak tanımlayanlar, Selefilik; *İslam dinini sahabe dönemindeki haliyle kabul etmek, ashap ve tabiinin meşgul olmadığı konuların tartışılmasını ve bunları tartışırken uygulanan yöntemleri bid'at saymak* (Özervarlı, 2009:399-402), ayrıca *eski medeniyetlerin kalıntılarından ve sonradan ortaya çıkan fırkaların görüşlerinden uzak kalmak* şeklinde tarif ederler. Geniş anlamda İslami birikimleri kabul etmeyen bu anlayış, bu çerçevede yapılan yorumları reddederek, akidenin esaslarını sadece Kur'an ve sünnetten hareketle tespit ve tayin etmenin gerekliliğini savunarak, Kur'an ve sünnette yani nass'da Allah'ın sıfatları ve fiilleri ile ilgili hususları, mecazi manasına bakmaksızın, olduğu gibi kabul ederler (Kayacan, 2004).

Selefilik, İslam'ın ilk zamanlardaki *saflığına* ve özüne mutlaka geri dönülmesi gerektiğini, bu doğrultuda eskiye dönüşümü ile değişimi vaat eder. Öze geri dönülürken gerekirse şiddete başvurulacağını da savunmaktadır. Selefilik'in bu özelliği nedeniyle dışlamaya ve radikalleşmeye yatkın bir yorum olduğu değerlendirmeleri yapılmaktadır. Bu çizgide geçmişten bugüne taşınmasında öncü kabul edilen isimler: Kur'an'da yazılanlar ve sünnet dışında hiçbir yorumu kabul etmeyen, Selefi-Vehhabi düşüncesinin çıkış noktası olarak kabul edilen Hanbel mezhebinin kurucusu Ahmed bin Hanbel (780-855), tekfirci düşünceyi temel alan Selefi düşünce ekolünün lideri Takiyeddün Ahmed İbn Teymiyye (1263-1328) ile Vehhabilik'in fikir babası ve Suudi Krallığı'nın kurucularından olan Muhammed bin Abdulvehhâb'dır (1703-1792) (Abubaker, 2020:102). Vehhabilik olarak adlandırılan ancak özünde selefilik'in daha radikal bir şekli olan bu anlayışın kurucusu Muhammed bin Abdi'l-Vehhab, selefilik'e ve Teymiyye'ye ait görüşleri teoriden uygulamaya geçirmiştir. Bu anlayış selefilik'in siyasallaşması ve Suudi Arabistan devleti nezdinde de bir devlet mezhebi haline gelmesi ve günümüze kadar varlığını sürdürmesini sağlamıştır (Onat ve Sönmez, 2013:47).

Selefi anlayışta, Kur'an ve sünnette yer alan hususların yoruma başvurulmadan ve bu kaynakların metinlerinde geçen kelimelerin lafız anlamları ile olduğu gibi kabul edilmesi esastır. Yine selefi anlayışta akıl ve bilimle ilgili yorumlara şiddetle karşı çıkılmakta ve her türlü modernleşme ile zamanın şartlarına ve koşullarına göre Kur'an ve sünnetin yorumlanması ve bu yorum doğrultusunda fetva verilmesi, dinden uzaklaşmak olarak algılanmaktadır (Erdem, 2016:58-59).

Din işleri yüksek kurulu DEAŞ'ın felsefesine ilişkin hazırladığı bilgilendirme raporunda, mezkûr örgütün ideolojik temellerini oluşturan Selefilik düşüncesini şöyle tanımlamaktadır: Selefilere Kur'an ayetlerinin yorumunu yasaklamıştır. Kur'an anlayışlarında mecazı ve gerçek anlamı bir diğerinden ayırt edemeyen selefilere mecazi ayetleri esas olarak almışlar ve kelimelerin birinci anlamına dayanarak ayetleri açıklamışlardır. Selefilere ayetlerin neden ve nasıl indirildiğini dikkate almamışlar ve aşırılık içeren görüşlerini meşrulaştırmak için kendi amaçlarına uygun dini çıkarımlar yaparak yorumlamışlardır: *Söz gelimi Hz. Peygamber döneminde sıcak savaşlar ortamında indirilen savaş ayetleri, tarihsel bağlamı dikkate alınmadan Kur'an'ın savaş ve barış ortamındaki asli duruşu ve esas gayesi göz ardı edilerek yorumlanmış ve indi yorumlarla ötekileştirilerek tekfir edilen tüm insanlara karşı kullanılmaya başlanmıştır* (D.İ.B, 2015:21).

1.2.3. Cihadî Selefilik

Günümüzde selefilik denilince genelde Orta Doğu kökenli El-Kaide ve DEAŞ terör örgütleri akla gelmektedir. Ancak selefî düşüncenin tek bir çeşidi söz konusu olmadığı gibi selefilik literatürde tedrici düşüncenin gereği olarak üçlü bir sınıflandırma (ilmi selefilik, siyasi selefilik, cihadî selefilik) ile açıklanmaktadır. İlk aşama olarak ilmi selefilik olarak nitelendirilen düşünce tarzında Kur'an ve sünnet davet yoluyla benimsetilmeye çalışılmakta, siyasi selefilikte siyasi partiler, dernekler ve vakıflar yoluyla selefî düşünce öncelikle benimsetilmeye çalışılmakta, cihadî selefilik anlayışında ise ideolojik düşünce tarzı silahlı mücadele yöntemiyle toplumlara benimsetilme yoluna gidilmektedir. Bu anlayış ile hareket eden ve silahlı mücadele yöntemini savunan terör örgütlerin başında da kuşkusuz DEAŞ gelmektedir (Bozkurt, 2021:112). Cihatçı selefîye veya cihadî selefî olarak adlandırılan selefler iman, fıkıh ve usul olarak ilmi selefler ve siyasi seleflerle aynı düşünceye sahip olmalarına rağmen; siyaset, tekfir ve cihat konusunda fikir ayrılığı yaşamaktadırlar. Cihadî Selefilere örnek olarak Afganistan ve Pakistan da Taliban hareketi, Nijerya'da Boko haram, Irak ve Suriye'de DEAŞ verilebilir (Büyükkara, 2004:117).

1930 yılları ile birlikte Suud ailesinin tüm gücünü Suudi Arabistan ülkesinin daha modern hale gelmesi ve kalkınması için harcaması, bu doğrultuda diğer mezhep ve dinlere mensup ülkelerle iş birliğine gitmesi, vehhabi düşünceye sahip alimlerin tepkisine neden olmuştur. Bu kapsamda bazı vehhabi alimler gerçekleştirilen bu yenilikler ile birlikte İslami ideolojisinin ve vehhabiliğin temel prensiplerinin dışına çıktığını, cihadın unutulduğunu savunarak silahlı cihadı tekrar gündeme getirerek Cihadî Selefilik düşüncesinin temelini atmışlardır (Altun, 2015:88-89). Cihadî selefilik, vehhabiliğin cihadî problemlerde pasif olmasından dolayı bu duruma tepki olarak ortaya çıkmış ve ilk belirtileri 1970'li yıllarda Suudi Arabistan'da yaşayan Cüheyman El-Uteybinin cemaatinde görülmüştür. Cüheyman ve cemaatinin 1979 yılında, 1744 tarihli din-siyaset ittifakının ruhuna aykırı davrandığı için mevcut yönetime bir tepki olarak yaptığı Kâbe baskını bunun bir örneğidir. Bu tarihten itibaren *şuyuhu'ssahve* (uyanış âlimleri) adı altında mevcut yönetime muhalif birçok âlim ortaya çıkmıştır Cüheyman El-Uteybinin başını çektiği ve kendileri ihvan olarak tanıtan bu grup 1979 yılında gerçekleştirdiği Kâbe baskını içerisinde mesih inancı unsurlar barındıran selefî vehhabi fikri alt yapısıyla desteklenen ilk eylem olarak İslam dünyasını sarsmıştır. Eylem şekli ve Cüheyman El Uteybinin taleplerine bakıldığında selefî bir çerçeve çizdiği anlaşılmaktadır. Modern cihadî hareketleri etkileyen bu talepler aslında DEAŞ ve El Kaide gibi terör örgütlerinin ideolojik temellerini oluşturmaktadır (Altun, 2015:88-89).

Selefler ile cihadî selefler arasında ayırım yapmak çok karmaşık bir durumdur. İki grup arasında kategorik bir ayırmda eylemsel boyut önem kazanmaktadır. DEAŞ'ın düşünce dünyasının anlaşılması için selefler ile cihadî selefler arasında ayırımın açıklanması gerekmektedir. Selefler eylemden önce inançlara odaklanarak inancın saflığını önemserken; Cihadî selefler için ise eylemsel boyut ön plandadır. Selefler saç, sakal, bıyık, peçe gibi dinin biçimsel boyutlarına karşılık gelen konular ile dindeki bidatleri ortadan kaldırmayı ana hedef olarak belirlemişken, cihadî selefler bunlara ek olarak şahadet, cihat, devlet gibi mücadele unsurlarına özel önem vermektedirler. Selefler gayrimeşru bir lider tarafından yönetildiğinde sıcak cihada mesafeli durarak, İslam âleminin selef akidesi üzerinde buluşturmaya çalışmakta iken cihadî selefler ise yeterli delil olmadan bile yöneticileri ve âlimleri küfürle suçlayarak, halkı Müslüman olan ülkeleri çatışma alanına dönüştürmüşlerdir. Selefler Filistin, Keşmir ve Çeçenistan cephesinde savaşmayı meşru liderin izni olmadığı gerekçesiyle reddederken, cihadî selefler bu bölgelerde cihadın dışlanamaz olduğuna inanmaktadırlar (Taştekin, 2016:40; Abubaker, 2020:107).

2. DEAŞ'ın Örgütsel Üyelik Stratejileri

Terör örgütlerinin eleman kazanma yöntemleri; literatürde açıklandığı dikey şekliyle aşağıdan yukarıya (Bottom-Up) ve yukarıdan aşağıya (Top-Down) eleman kazanma yöntemi

olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Aşağıdan yukarıya eleman kazanma yönteminde, örgütlerin herhangi bir çabası söz konusu olmadan, kişilerin kendi istek ve arayışları neticesinde terör örgütlerine katılımları söz konusudur. Bu durumdaki bireyler çeşitli faktörlerden etkilenip radikalleşmekte, radikal düşüncelerinin pekişip eyleme geçme aşamasında ise terör örgütlerine katılma maksatlı arayışlara girmektedirler. Örneğin çeşitli faktörlerden dolayı yaşadığı topluma yabancılaşmış ve farklı gerekçelerle radikalleşmiş bireylerin, DEAŞ'ın Irak ve Suriye'de kazanımlar elde etmesiyle bu örgüte katılmalarına uygun sosyal ve ekonomik bir ortam bulma durumlarıdır. Eğer Irak ve Suriye ülkelerinde iç karışıklıklar sonucu oluşan kaos ve savaş ortamı olmasaydı ve DEAŞ kurulmamış ve bugünkü kazanımlarını (hakimiyet altına aldığı topraklar) elde etmemiş olsaydı, DEAŞ'a katılan kişilerin pek çoğu normal hayatlarına devam edecekler ve mezkûr terör örgütüne muhtemelen katılmayacaklardı.

Yukarıdan aşağıya (top-down) eleman kazanma yönteminde ise terör örgütleri, eleman kazanmak için aktif bir şekilde çaba sarf etmekte; propaganda yapmakta, sosyal metotlar kullanmakta, yasal ve yasadışı faaliyetler kanalıyla bünyelerine yeni eleman katmaya çalışmaktadırlar. Bu yöntemde iki önemli aşama bulunmaktadır. Birinci aşamada terör örgütleri; aile, arkadaşlık, hemşehrilik, sosyal, dini ve kültürel faaliyetler gibi sosyal metotlar kanalıyla bireylerle iletişime geçmektedirler. Bu aşamada örgüte kazandırılacak adaylar belirlenirken örgüt mensuplarınca dikkat edilen belli kıstaslar bulunmaktadır. Adayın aile yapısı, zafiyetleri, arkadaş çevresi, ekonomik durumu gibi konular hakkında çalışmalar yapılarak, örgüte kazandırılabilirdiği düşünülen kişilere temas edilmektedir. Potansiyel adayları tespit eden örgütler; bu adaylarla temas etmek için sosyal etkinlikler, maddi destek, sosyal sorunlarını çözmek, kalacak yer temini gibi tekliflerle adayın karşısına çıkmaktadırlar. Bu karşılıksız iyilikler ve yardımlar sonucu kişiler minnet altında bırakılmakta ve gelecekte kendisine yapılacak örgüt üyeliği teklifinin kabulü için alt yapı hazırlanmaktadır.

İkinci aşamada terör örgütleri, temas ettikleri ve potansiyel militan olarak belirledikleri kişilere, grup dinamiği ve güdüleme faaliyetleri içeren psikolojik metotlar kullanmaktadırlar. Endoktrinasyon süreci olarak tanımlanabilecek bu süreçte, bireyin zihni psikolojik metotlarla sıfırlanmakta ve örgüt ideolojisi ile yeniden doldurulmakta/yüklenmektedir. Bu aşama ile bireyin iyi kötü tanımlaması, olaylara bakış açısı, algı dünyası ve ölümden sonraki yaşama dair perspektifi, örgütün değer yargıları ve ideolojik tanımlamalarına göre gerçekleşmektedir. Bu süreç ile birlikte birey, aile ile birlikte yakın çevresinden uzaklaştırılmakta ve sosyal bağlarından koparılmaktadır. Hoffer bu duruma *terör hareketleri gibi aldatıcı kitle hareketlerinin taraftar toplayabilmeleri için mevcut grup bağlarını yıkmaları gerektiği* (Hoffer, 2007:46) ifadesi ile dikkat çeker.

Terör örgütlerinin eleman kazanmak amacıyla aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağıya yöntemlerinden hangisini kullandığına dair genel bir hükme varmak için yeterli düzeyde veri bulunmamaktadır. Ancak literatürde DEAŞ'ın bu iki yöntemle eleman kazandığına dair çok sayıda done bulunmaktadır.

2.1. Anlatılar ve İdeolojik Motivasyon

Radikalleşme ve terör örgütlerine katılma süreçlerinde örgütlerin hedef kitlelere sundukları anlatılar ve uyguladıkları yöntemler önemli yer tutmaktadır. İslam'da tebliğ kavramı davet anlamıyla kullanılmakta, DEAŞ da söz konusu kavramı suiistimal ederek örgütsel anlatılarında sıkça propaganda malzemesi yapmakta ve anlatılarını bu kavram üzerine inşa etmektedir. Bu doğrultuda İslam dinini kendi ideolojisi doğrultusunda yorumlayıp özünden farklı bir çizgiye taşıyan DEAŞ, eylemlerine haklılık gerekçesi oluşturma maksatlı köklü İslami kültürel değerleri anlatılarında ön plana çıkarmaktadır. Bu şekilde ideolojik ve siyasi iletilerine yakın evrensel bir Müslüman kimliği oluşturarak kendi terör faaliyetlerine desteği artırmaya çalışmaktadır (Yayla, 2020:51).

Esasen yabancı teröristlerin radikalleşme süreç ve dönüşümleri, sosyal medya, dernek, cami, mescit veya hücre evlerinden başlatılacak olursa tebliğ dolayısıyla anlatı kavramının önemi daha çok ortaya çıkmış olur. Çünkü toplumdan izole olan bu alanlar, dayanışma ve güven duygusunun güçlenmesine ve pekişmesine yardımcı olmaktadır. Motivasyon odaklı anlatıların radikalleşmeye ve dolayısıyla terör örgütüne katılmaya yönelik etkisi genel bir gözlem olarak ifade edilebilir ki, kişisel ve sosyal gerçeklikler ile anlatılar örtüşüyorsa, bu anlatılar vasıtasıyla radikalleşme ve en nihayetinde terör örgütüne katılma gerçekleşebilmektedir. DEAŞ'ın motivasyon odaklı anlatılarının tüm dünyada ve özellikle de Avrupa'da yaşayan Müslüman gençler arasında karşılık bulması da Avrupa'da söz konusu anlatılara muhatap olanlar bakımından kişisel ve sosyal faktörlerin örtüşmesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde Avrupa ülkelerinde yerleşik Müslüman bireyler, yaşadıkları ülkelerde artan yabancı korkusu ve islamofobi, yabancılaşma ve kültürel bozulma, sosyo-ekonomik dışlanma ve siyasal haklarından mahrum edilme durumları ile karşı karşıyadır. Bu durumu fırsata çeviren DEAŞ Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslümanlara, Müslümanların küresel bir tehdit altında olduklarını, DEAŞ'ın, *yok olma* tehlikesiyle karşı karşıya bulunan İslam dünyasını koruyabilecek *yegâne kuvvet* olduğunu, DEAŞ'a katılınca inananlar arasına katılacaklarını ve dolayısıyla mutlu olacaklarını, DEAŞ için ölürlerse ebedi mutluluğa ereceklerini temel motivasyon anlatısı olarak kullanmaktadır. Böylece DEAŞ, küresel din kardeşliği vurgusu temelinde bir kimlik sağlamakta ve bu kimlik sayesinde bireydeki köksüzlük hissini onararak yerine ait olma duygusunu yerleştirmektedir. Bu bağlamda Avrupa'da yaşayan kimi Müslümanlar DEAŞ'ın teklif ettiği yabancı dini kimlikler ile teselli bulup söz konusu örgüte katılmaktadırlar (Çakır ve diğerleri, 2017:13). DEAŞ bilgisayar oyunu oynayan, Hollywood filmleri izleyen, sosyal medya araçlarını kullanan ve küresel popüler kültürün imgelerine aşına olan herkese izlenebilir bir anlatı ve kurgu geliştirmiştir. Bu sayede de küresel çapta geniş bir kitleye mesajını ulaştırmıştır. Bu da DEAŞ'a küresel çapta katılımların olmasında etki eden temel faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Salihi ve Göksun, 2018:11).

Bireyin farklı sebeplerden kaynaklı radikalleşme sürecine girmesi ve bu anlamda sosyal bağlarından kopararak çatışma bölgelerine hareket etmesiyle başlayan terörist olma macerası, motivasyon artırıcı belirli anlatılar çerçevesinde pekiştirilerek gerçekleştirilmektedir. Psikoloji ile insan davranışları arasındaki ilişkiye dikkat edecek olursak, yapılan her davranışın motive edici bir zihinsel arka planı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Burada yabancı terörist olarak Irak ve Suriye'de varlık gösteren militanların gerek öz disiplinini sağlama gerekse kutsal hedeflere ulaşma maksatlı birtakım söylemlerle kendilerini çatışma psikolojisine hazır hale getirdikleri görülmektedir. DEAŞ'ın örgütsel üyelik süreçlerinde motive edici kavramlardan en belirgin ve dikkat çekici olanları ise; Cihat, Şehitlik, Hicret, Muvahhidlik (Mücahitlik) ve Tebliğdir.

2.2. Kutsal Savaş (Cihat) Arzusu

İslam dininin yeryüzüne indirilmesi ve yayılmasıyla birlikte, gerek İslam ülkelerindeki haksız ve adaletsiz siyasi uygulamalara karşı gerekse Batı ülkelerinin İslam ülkelerine yönelik sömürgeci politikalarına karşı oluşturulan meşru savunma gerekçelerine bir dayanak oluşturulmak istenildiğinde genellikle *cihat* kavramına başvurulmuş, böylece bu kavram yerli yersiz kullanılmış ve kullanılmaya da hâlâ devam edilmektedir (Dede, 2018:65). Cihat, ilk dönem Müslümanların anladıkları ve yaşamlarındaki tatbikinden farklı olarak, günümüz dünyasında Müslüman kimliği altında ortaya koyulan her tür silahlı eylemin genel adı olarak kullanılmakta ya da kendisini Müslüman olarak lanse eden her tür örgüte ait terörizm, cihat kavramı ile varlığını meşrulaştırmaya çalışmaktadır (Arpacı, 2017:264). Arapça'da *güç ve gayret sarf etmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak* manasındaki cehd kökünden türeyen cihat, İslamî öğretilerde *iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek* şeklindeki genel ve kapsamlı anlamı yanında *fıkıh terimi olarak daha çok Müslüman olmayanlarla savaş, tasavvufta ise nefs-i emmâreyi yenme çabası için kullanılmıştır* (Özel, 1993:527).

Din-referanslı veya din motifli terör örgütlerinde dinî terimlere farklı anlamlar yüklenerek ideolojik amaçlara hizmet edecek şekilde kullanılması çok sık rastlanılan bir durumdur (Yaşa, 2021:813). Örgütsel üyelik sürecinde; cihat, şeriat, şehitlik vb. kavramların çeşitli örgüt, cemaat veya gruplar eliyle yanlış yorumlanması, bu yanlış yorumların dini bilgisi az ve eğitimsiz olan kitleler üzerinde algıların yönlendirilmesi ile, terör örgütleri hem insanları kullanmakta hem de din tahripçiliği yapmaktadırlar (Çelik, 2015:110). Bu doğrultuda cihadın nasıl yapılacağı, önemi ve şehadetle olan ilişkisi genellikle terör örgütleri tarafından manipüle edilebilmekte ve ideolojileri çerçevesinde yanlış yorumlanabilmektedir (Yaşa, 2021:814). Bu bağlamda DEAŞ'ın cihat kavramını temel bağlamından nasıl ayırıtırdığı kendi propaganda araçlarından olan *Konstantiniyye* dergisinde şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

çirkin yeryüzünden kazanması ve tevhidin dünyaya hâkim kılınması davetle olmamıştır ve olmayacaktır. Davet, cihadı devlet kurulana kadardır. Daha sonra savaşla yerler fethedilir, daha sonra halka davet yapılır. Tevhidin yayılması asıl itibariyle savaşlarla olmuştur. Bugün İslam Devleti'ne hicret etmeyip küfür diyarlarında oturup kendilerine davetçi diyenler, öncelikle Resulullah ve Sahabesinin sünnetini terk ettiklerini ve kıtal cihadından geri durdukları için bu anlamda hem bidatçi hem de günahkâr olduklarını bilmeleri gerekir (Konstantiniyye, 30).

Dahası örgüte katılım sağlamak için kapalı bir davet sunulmaktadır: O halde yapılması gereken, cihat etmek isteyen kişinin *İslam Devleti'nin* (DEAŞ'ın) emrine girerek verilen vazifeyi yerine getirmesidir. Eğer kendisine örgüte yeni katılanları eğitmek için davet cihadı vazifesi verilirse, kıtal cihadını terk ettiği için sorumlu olmaz, aksine her iki cihadı da yerine getirmiş olur (Konstantiniyye, 28).

Bu açıklamalardan örgütün cihat retorici ile kavramın içini boşaltarak sadece kâfirlere karşı fiilî savaş kapsamına indirgediği ve cihat yükümlülüğünü yerine getirmenin tek yolunu DEAŞ'ın emrine girerek; eylemlere aktif bir şekilde katılmak olarak gördüğü görölmektedir (D.İ.B, 2016:27). İslam'ın temel naslarını ve prensiplerini zaten anlamaktan uzak olan yabancı teröristler ve terörist olmaya aday olanlar bu tür söylemlerle örgüte katılım ve çatışma motivasyonlarını yoğunlaştırmaktadırlar.

DEAŞ tarafından eğitilmiş ve Pakistan'da tutuklu bulunan bir örgüt elemanı ile yapılan röportajda, cihadın içinde yer almayan çocuklar da dâhil olmak üzere hiç kimsenin masum olmadığını, İslam devleti için cihadın bir emir olduğunu söylemektedir. Örgüt elemanının 'Evli misiniz?' sorusuna verdiği: *Cennette kendisini bekleyen yetmiş bakire varken neden bir tanesi ile yetineyim ki?* şeklindeki cevabı ise cihat kavramı ile ne şekilde güdülendiğini açıkça gözler önüne serilmektedir (Çelik, 2015:113).

Selefi-Cihadî gruplar geleneksel İslam anlayışından farklı olarak, meşruiyet ve motivasyon kaynağı olarak cihat fikrini ve aktif mücadeleyi her zaman ön planda tutmuş, hedefe ulaşmada şiddetin araç olarak kullanılmasını meşru görmüşlerdir (İstanbulu, 2017:80). Başka bir DEAŞ mensubu militanın benzer açıklamaları cihat kavramının terörist olma sürecindeki motivasyonunu/etkisini gözler önüne sermesi bakımından önemlidir: *Filistin'e gitmek istedim. Bütün yakın çevrem cihat hakkında konuşurdu. El Kaide cihadıyla ilgili daha çok bilgiye ulaştım. Her şey yasal görünüyordu. Uzun zaman önce bir gruba katılmak istedim, ama istediğimi bulamadım. Sonra Allah, Suriye iç savaşı biçiminde bize bir rahmet gönderdi* (Yayla, 2020:46). Bu itiraflardan rahatlıkla şu sonucu çıkarabiliriz: Suriye'de meydana gelen iç savaş döneminde sayıları binleri bulan DEAŞ mensubu yabancı teröristin, mezkûr örgüte katılmasının temelinde hiç şüphesiz DEAŞ'ın cihat kavramını kendi ideolojisi doğrultusunda yorumlamak suretiyle propaganda aracı olarak kullanması yatmaktadır.

2.3. Ölüm (Şehit Olma) Motivasyonu

Türk Dil Kurumunun sözlüğünde şehitlik kavramı *kutsal bir ülkü veya inanç uğruna ölen kimse* şeklinde tanımlanmaktadır. (TDK, 2022b). Arapça'daki tanımı ise; Allah(c.c.)'a ya da kutsal inancına tanıklık etmek adına can veren kimsedir (İstanbullu, 2017:91). Bir başka tanımda da *hazır bulunmak, tanıklık etmek, haber vermek, idrak etmek, huzurda olmak, muttali olmak ve bilmek* şeklinde sınırları çizilen şehitlik kavramı, bir Müslümanın, Allah (c.c.) yolunda hayatını feda etmesi olarak ifade edilmektedir (İstanbullu, 2017:91). İslam dininde Allah'ın yolunda yapılan savaşlarda öldürülenlerin (şehitlerin) dünya hayatları karşılığında cennet yaşamını alacak olmasının önemi çok büyüktür (Dede, 2018:73). *Eğer Allah yolunda öldürülür ya da ölürseniz, şunu bilin ki, Allah'ın mağfireti ve rahmeti ve lütufta, onların topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır. (Al-i İmran, 157), Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz (Bakara,154)* ayetleriyle şehitliğin önemi ortaya konulmaktadır.

Kur'an-ı Kerimde geçen ayetlerden anlaşılacağı üzere İslam dininde şehit olmak kutsal bir değerdir. Fakat bu kavram da DEAŞ tarafından suiistimal edilerek özellikle yabancı teröristlerin motivasyonunda ve taraftar temininde çok önemli bir argüman olarak kullanılmaktadır. DEAŞ terör örgütünde karşılaşılan ve ilgi çeken en önemli durum öncesinde hiçbir dini yaşantısı ve kaygısı olmayan veya olmamış görülen kişilerin kısa süre içerisinde ateşli birer radikal haline gelerek mezkûr örgüte katılmaları durumudur. Dini emirlerden uzak ve ibadetlerden kopuk, günahkâr fakat bunların farkında olan kişiler özellikle özel yaşamlarında veya sosyal hayatlarında gerçekleşen bir bozulmanın ardından arayışa girmekte ve günahlarının kefareti aramaya başlamaktadırlar. Bu durumda olan kişiler arınma diskuru gereğince var olan günahlarını en hızlı şekilde telafi etmeye çalışmaktadırlar. Bu kişiler için genellikle anlatılarla güçlendirilmiş motivasyon sonucu şehit olup cennete kolay yoldan gitmek bir çözüm yolu olarak görülmektedir.

Bu bağlamda DEAŞ'ın propaganda süreçlerinde şehitlik kavramı çok önemli bir yer tutmakla birlikte şehitlik bir propaganda malzemesi olarak kullanılmakta ve özellikle yabancı teröristleri radikalleştirirken sosyal medya üzerinden sık sık çatışma bölgelerinde ölmüş militanlarının güler vaziyetteki fotoğraflarını paylaşarak radikalleştirildiği ve militanize edildiği bilinen bir gerçektir. DEAŞ'a katılan ve yakalanan militanların ifadelerinde *şehitlik* kavramının önemli bir yer teşkil ettiği ve bu kavram üzerinden nasıl motive olduklarına örnek olarak yabancı terörist savaşçı DEAŞ'a katılma nedenini şu sözlerle açıklamıştır:

Ben cihattan önce şehadet fikrini seviyorum. Birleşik Krallıktaki hayatımı terk etmeye hazır değildim fakat hesap günü (ahiret hayatı) geldiğinde sorumlu olmamak için bu uğurda mücadele etmeye karar verdim. Sıradan şeyler olan; üniversite, para kazanma, çalışma gibi bir hayattansa kutsal bir amaç için yaşamayı ve cennete gitmeyi tercih ederim (Yayla, 2020:40).

DEAŞ'a katılan başka bir yabancı terörist savaşçı ise katılma nedenini şöyle açıklamaktadır:

Buraya geleli de takriben 3 buçuk sene oldu. Beni en çok motive eden konu şehitlik. Şehadetin, şehitliğin faziletleri ve dereceleri beni cihada âşık etti diyebilirim. Şehit olmak arzusu insanı bu yola iten en büyük sebeplerden biri (Yaşa, 2019:91).

Görüldüğü gibi şehit olma motivasyonu kişileri cihat için güdüleyen faktörlerin başında gelmektedir. Bu aynı zamanda DEAŞ tarafından potansiyel militan olarak belirledikleri kişilere cennete açılan bir kapı ve günahlardan arınma diskuru olarak da anlatılmaktadır. Cihatçı kültürün içinde konumlanmak mücahit, gazi ya da şehit olmak yaşam üstü bir unvanı temsil etmektedir. Örgütlerin faaliyet alanı bölgelerine seyahat eden yabancı teröristlerin bunu, yaşadıkları toplumda prestij sahibi olmak ve değer görme gayesi ile yaptıkları söylenebilir. Özellikle DEAŞ'ın siyasi ve ideolojik durumunu bilmeden, sadece şehit olmak amacıyla çatışma bölgelerine giderek DEAŞ'a katılan yabancı teröristlerin varlığında çok önemli yer tutmaktadır.

2.4. Ekonomik Kazanç Motivasyonu

DEAŞ ve benzeri din referanslı örgütlerin sayısının son yıllarda hızla artmasının ve Müslüman gençlerin bu tür şiddet eğilimli örgütlerin tuzağına basit bir şekilde düşmelerinin şüphesiz siyasi, iktisadi ve toplumsal nedenleri de bulunmaktadır. Terörün ve terörizmin nedenleri noktasında çalışmalar yapan pek çok araştırmacı, genel itibariyle ekonomik refah seviyesinin düşük olması, ekonomik kazançtaki dengesizlik ve adaletsizlik, yaşanan ülkedeki olumsuz ekonomik durum ve yoksulluk, terörün ortaya çıkmasında ve terör örgütlerine katılma motivasyonunun ekonomik nedenleri arasında gösterilmektedir. Torun *Ekonomik anlamda geri kalmış toplumların, gelişmiş toplumlara kıyasla, daha çok terörle karşılaştığını* belirtmektedir (Torun, 2003:157-158), DEAŞ'a küresel ölçekte katılma motivasyonunu birkaç unsura dayandıran Eroğlu'na göre *Bunların ilki maddi kazanç hevesi, yani bir çekim faktörüdür*. Ayrıca Eroğlu, özellikle 20 yaşından küçük kişilerin DEAŞ tarafından sözde İslam Devleti'nin bulunduğu topraklara ziyaret ettirildiği, burada şartların çok iyi olduğunun gösterilmeye çalışıldığına dikkat çekmektedir (Eroğlu, 2018:29-35). Caşın da terör örgütleri ile ilgili olarak; *örgütsel bir grup bilinci oluşturarak üyelerini bu grubun vazgeçilmez bir parçası haline getirdiğini, sıcak diyalog kurmak suretiyle de ekonomik sıkıntı yaşayanlara maddi destek sağlanması, devlet kurulmasıyla meslek sahibi olacaklarının vaadedilmesi gibi araçlarla örgütsel bilinç oluşturulduğunu, sonrasında ise örgüt mensuplarının kesin inanç adamı haline getirildiğine* (Caşın, 2021:377) dikkat çekmektedir.

DEAŞ'ın propaganda amaçlı yayın yapan araçlarından *Konstantiniyye* dergisinin altıncı sayısında Allah'ın, mümin mücahitleri elde ettikleri ganimetlerden kazanmaya teşvik ettiğini, çünkü kazanılan ganimetlerin helallerin en helali olduğunu, İslam dini ile birlikte kurulmuş İslam Devletleri'nde hazinelerin büyük kısmını feyler ve ganimetlerin oluşturduğunu belirtmektedir (Konstantiniyye, 6:48). Bu bağlamda DEAŞ; *Artık ganimet olarak elde ettiklerinizden temiz ve helal olarak yiye ve Allah'tan sakının-korkun. Şüphesiz Allah esirgeyendir, bağışlayandır*" (Enfal, 69), *Allah, alacağımız daha birçok ganimetleri size vadetti...* (Fetih, 20), *"Ve sizi onların topraklarına, yurtlarına, mallarına ve daha ayak basmadığınız bir yere mirasçı kıldı. Allah, her şeye güç yetirendir* (Ahzap, 27) ayetleriyle kendi propagandasını desteklemeye ve potansiyel militan olarak belirledikleri kişileri maddi motivasyon ile güdülemeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda DEAŞ'ın yalnızca manevi odaklı olmayıp, ekonomik vaatlerle eleman devşirme anlayışına sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Uyuşturucu bağımlısı iken DEAŞ'a katılan C.A, DEAŞ'ın maddi motivasyonlu cazibesini şöyle anlatmaktadır; *DEAŞ kurban keser, yemek dağıtır, evini kurar, kadına verilecek 1,500 dolar Mehir parasını öder. Cebinden harcamazsın* (Erdem, 2016:271). Yine Irak'ta yargılanan 30 yaşındaki DEAŞ mensubu yabancı terörist evine gıda malzemesi ve yiyecek götüremediğini ve DEAŞ'ın kendisine 5000 Dinar ödemeyi teklif ettiği için (Yayla, 2020:48) DEAŞ'a katıldığını söylemiştir. DEAŞ'ın sunduğu ekonomik gerekçelerle motive olan ve örgüte katıldığını söyleyen bir başka yabancı DEAŞ mensubu Osman Muhammed'in açıklamaları oldukça dikkat çekicidir: *Buraya yardım amaçlı geldim, yaralıları tedavi ettiğim için karşılığında bana 500 dolar veriyorlardı. Buraya gelenlerin farklı nedenleri vardı. Bazıları para için, bazıları ise savaş ve başka nedenlerle örgüte katıldığını söylüyordu* (Yayla, 2020:49). Belçika'da yaşayan ve rehberlik yapan Hassan Rahali, *Belçika da yaşayan Müslümanların arada kaldıklarını, Belçika'ya ait hissetmediklerini, DEAŞ'ın Belçika'da yaşayan ve hiçbir işe yaramadığını düşünen gençlere umut aşıladığını, maaş, rütbe ve saygı vaatlerinde bulunduğunu, yaşamak ve çatışmak için bir neden verdiğini belirterek* (Atmaca, 2021:246) DEAŞ'ın ekonomik vaatlerle militan devşirdiğini gözler önüne sermektedir. Yine Türkiye'den DEAŞ'a katılım sağlayan örgüt militanının telefon görüşmelerinde DEAŞ'ın maddi motivasyon ile bireyleri nasıl devşirdiği noktasında fikir vermektedir. *Rakkadayım üç ayımı doldurdum, iki buçuk ay sonra Türkiye'ye geri döneceğim, öncekinden 900 dolar geldi, bundan da 700 dolar gelecek, kazandığım savaş ganimetleriyle Türkiye'ye dönüp araba alacağım* (Eroğlu, 2018:31). Ekonomik vaatlerle DEAŞ'a katılıp da

umduğunu bulamamış yabancı terörist savaşçılar da bulunmaktadır. Bu duruma örnek teşkil olabilecek terörist savaşçının söylemleri gösterilebilir: *DEAŞ'ın söylediklerinin/vaatlerinin gerçek olup olmadığını görmek için Suriye'ye gittim. Ama doğru olmadığını gördüm. DEAŞ vaat ettiklerini vermiyor. Ev yok, maaş yok, mobilya yok, iş bile yok. Bu yüzden DEAŞ'dan ayrılmaya karar verdim* (Yayla, 2020:49) şeklindedir. Tüm bu açıklamalar DEAŞ'ın içinde bulunduğu sosyal ortamda arzuladığı ekonomik refah seviyesini yakalayamamış kişileri nasıl maddi motivasyonlarla radikalize edip metalaştırdığı ve kendi bünyesine kattığı noktasında fikir vermektedir.

Bilimsel çalışmalarda DEAŞ'ın militan devşirmede ekonomik yönden dezavantajlı kişileri hedef olarak seçtiği anlaşılmaktadır. İşçilik yapan, pazarcı, sanayide çalışan vb. alt gelir grubundaki kişiler DEAŞ tarafından araştırılarak örgüt üyelerince çeşitli ekonomik vaatlerde bulunmak suretiyle militanize edilmektedir (Teltik, 2019:74). DEAŞ'ın amacı bireyleri pahalı telefonlar, lüks arabalar, savaş ganimetleri (kadın, para, ev, vb.) gibi özellikle genç kişilerin ilgilerini çekebilecek şeylerle etkilemek/gözlerini boyamak ve onların yakın çevresinde bulunan aile bireyleri, arkadaşları veya hemşehrilerine kendilerinin propagandasını yaparak bu yönde bir motivasyonla DEAŞ'a katılmalarını sağlamaktır (Eroğlu, 2018:35). Bu minvalde DEAŞ'ın sunduğu ekonomik imkânların cazibesine kapılarak DEAŞ'a katılan çok sayıda militanın olduğu gözlemlenmektedir.

Sonuç

Küresel ölçekte son yarım yüzyılda yaşanan gelişmeler nedeniyle terörizm konusunda en çok incelenen ve konuşulan dini-referanslı (motifli) terörizm biçimi olduğu gözler önünde olan bir gerçektir. Terörle mücadelede çok önemli bir yer tutan dini-referanslı terör ve radikalleşme süreçlerinin nasıl şekillendiği bu çalışma ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Terör saldırılarına maruz kalan günümüz devletleri ve terör sorunuyla profesyonel olarak ilgilenenler, terör eylemlerine başvuranların neler düşünerek bu eylemleri gerçekleştirdiklerini ve nasıl bir düşünce yapısına sahip olduklarını, yani nasıl radikalleştikleri üzerine çalışmalar yapılarak sorunun çözümüne yönelik politikalar geliştirmek zorundadırlar. *İnsanlar nasıl radikalleşirler ve niçin terör örgütüne katılırlar? Gerçekleştirilen terör eylemlerini nasıl kendi vicdanlarında meşrulaştırabilmektedirler? Terör örgütlerine katılmaların önüne geçmek için neler yapılmalıdır?* Bu ve bu tür soruların cevapları, yani farklı ideolojilere sahip terör örgütlerine katılan kişilerin radikalleşme süreçlerini analiz ederek bu yönde bir mücadele stratejisinin belirlenmesi gerekmektedir.

Terör örgütü üyelerinin radikalleşme süreçleri; kişilerin sempati ile başlayan düşünce yapısının bir müddet sonra şiddet ile neticelenmesi ve bu yolda kendi ideolojisine sahip olmayan kişilerin yaşama hakkının olmadığı düşüncesinin hâkim olduğu yani *biz ve diğerleri* perspektifi ile sonuçlanan bir süreçtir. Bu süreçler; örgütsel yapı, ideoloji ve eylemlere bakılmaksızın bütün terör örgütlerinde aynı şekilde olmaktadır. Kişilerin terör örgütlerinin ağlarına düşmelerini engellemek terörle mücadeledeki en önemli kriterdir. Çünkü terör örgütleri, ağlarına yeni eleman katamadıkları müddetçe varlıklarını devam ettiremeyeceklerdir. Bu doğrultuda terörizmle uzun soluklu mücadelede eleman kaynaklarının kurutulması ve bireylerin radikalleşmelerinin önüne geçilerek örgütlerin yeni eleman kazanımlarının engellenmesi, terörizmle silahlı mücadeleden daha fazla önem verilmesi gereken bir husustur.

Bu bilgiler ışığında çalışmamızda küresel bir terör örgütü olarak DEAŞ'ın ideolojik alt yapısı ve örgütsel stratejileri incelenmiştir. Bu örgütün kuruluşu, gelişimi, ideolojisi ve din-referanslı radikalleşme örüntüleri arasındaki ilişki kavramsal ve kuramsal açıdan irdelenerek yine DEAŞ terör örgütünün din temelli radikalleşme süreçleri ile birlikte ideolojik ve örgütsel üyelik stratejileri açıklanmıştır. DEAŞ'ın nasıl eleman kazandığı, bireylerin DEAŞ üyeliğine hangi nedenlerle ve nasıl adım attıkları ve şiddete başvuracak şekilde nasıl radikalleştikleri belgelere

dayalı bir biçimde incelenmiştir. Radikalleşmeye neden olan ve eleman temini noktasında propaganda amaçlı yapılan motivasyon odaklı anlatılar DEAŞ'a katılım noktasında son derece önemli bir yer tutmaktadır. Yine DEAŞ, bünyesine yeni eleman temin etme ve örgüt elemanları motive etme maksatlı ekonomik vaatlerle, cihat ve şehadet kavramlarını sıklıkla istismar eden bir terör örgütü olarak karışımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda DEAŞ ile askerî, operasyonel mücadele kadar önemli olan bir diğer mücadele alanı da ideolojik mücadeledir. DEAŞ retoriğini dini temalar ve kavramlarla meşrulaştırmakta, terör eylemlerine ayet ve hadisleri bağlamından kopararak pragmatik bir şekilde yorumlayarak oluşturmaktadır. Din- referanslı terör yapılarıyla en etkili mücadele cihadî selefi fikirlerin çürütülmesi ile mümkün olmaktadır. Cihat ve şehadet gibi kavramların gerçek anlamlarının ve hangi durumlarda mümkün olacağını dini otoritelerce karşı söylem oluşturmak suretiyle anlatılması gerekmektedir. Akı, felsefeyi, barışı, özgürlüğü ve çağdaş demokratik değerleri dışlayan sahte bir İslam algısı olan cihadî sefiliğe karşı İslam'ın barış, adalet ve kardeşlik mesajının vurgulandığı çalışmaların topluma iletilmesi önem arz etmektedir. Bu tür bilgilendirme faaliyetlerinin özellikle DEAŞ militanı olmayan ancak ideolojisine sempati duyan, bir şekilde DEAŞ'ın ideolojik hedefi olmuş kişilere yapılması büyük ölçüde örgüte katılımları engelleyecektir.

Kaynakça

- Abubaker, S. S. (2020). IŞİD'in İdeolojisi: Cihadi Selefilik. *Lectio Socialis*, 4(2), 97-112.
- Aksoy, E. (2016). DAİŞ ve Suriye İç Savaşında DAİŞ'in Rolü. *Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 29-41.
- Altun, B. (2015). *Selefilik-Vehhabilik ve Türkiye'deki Faaliyetleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Arpacı, I. (2017). Terörizm ve Cihat Üzerine Kavramsal Bir Mukayese. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(34), 263-294.
- Atmaca, H. (2021). Belçika'nın, Deradikalizasyon Politikaları. O. Şen (Ed.). *Tüm Boyutlarıyla Radikalleşme Süreci ve Radikalleşmeyle Mücadelede Ülke Uygulamaları: Beyaz İrkçi Radikalleşme*. (s.225-278). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bozkurt, İ. (2021). Beyaz İrkçi Radikalleşme. O. Şen (Ed.). *Tüm Boyutlarıyla Radikalleşme Süreci ve Radikalleşmeyle Mücadelede Ülke Uygulamaları: Beyaz İrkçi Radikalleşme* (s.157-183). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bozkurt, İ. (2021). *Daes İdeoloji ve Yöntem*. İstanbul: Yeditepe Yayın Evi.
- Bulut, H. İ. (2009). Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Hâricilik ve Günümüze Yansımaları. *Usul İslam Araştırmaları*, 11(11), 41-54.
- Büyükkara, M. A. (2004). *İhvandan Cüheyman'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Büyükkara, M. A. (2015). *Günümüzde Selefilik ve İslami Hareketlere Olan Etkisi. Tarihten Günümüze Selefilik*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Çağatay, N ve Çubukçu, İ. A. (1985). *İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Yayınları.
- Çakır, M. F., Aslan, Ö., Kıyıcı, H., Söylemez İlbay, H., Öztürk, M., Şahin, Y., Demirbaş, M. (2017). *Radikalleşme, Şiddet İçeren Aşırılık ve Terörizm*. Polis Akademisi Yayınları, 26, Rapor No:8 <https://www.pa.edu.tr/Upload/edotor/files/Radikallesme-siddet-iceren-Asirilik-ve-terorizm.pdf> (Erişim Tarihi: 06.10.2022).
- Caşın, M. H. (2021). *Uluslararası Terörizm*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çelik, O. (2015). Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreçleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 99-122.
- Dede, Ö. (2018). *İşid Terör Örgütü'nün Türkiye'ye Yönelik Propaganda Faaliyetleri ve Yabancı Teröristler*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Deniz, T. (2019). *Terörizmin Değişen Boyutu: Deaş Örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- DİB (Diyanet İşleri Başkanlığı) (2016). *Dini İstismar ve Tedhiş Hareketi DEAŞ*. Ankara: Diyanet İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı Yayını.
- DİB (Diyanet İşleri Başkanlığı). *Kur'an-ı Kerim*. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82i-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/450/157-ayet-tefsiri> . (Erişim Tarihi: 02.02.2022).
- Erdem, S. (2014). *El Kaide'nin ideolojisi Cihadi Selefilik*. <http://www.gazete2023.com/dusunce-analiz/el-kaidenin-ideolojisi-cihadi-selefilik-h12038.html>.(Erişim Tarihi: 21.01.2022).
- Erdem, S. (2016). *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikayesi*. İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- Erdoğan, Ş. ve Deligöz, E. (2015). Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği. *Savunma Bilimleri Dergisi*, (14), 5-37.
- Eroğlu, D. (2014). *İşid Ağları: Türkiye'de Radikalleşme, Örgütlenme, Lojistik*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Gürler, R. T. ve Özdemir, Ö. B. (2014). El-Kaide'den post Kaide'ye dönüşüm: IŞİD. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 113-134.
- Hoffer, E. (2007). *Kesin İnaçlılar*. https://turuz.com/storage/uz-4-edebiyat-2020New_Folder/6670-Kesin_Inanclilar-Eric_Hoffer-2007-186s.pdf. (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

- Hürriyet (2015, 23 Temmuz). *IşİD (DAEŞ, DEAEŐ, DAİŞ) nedir? Nasıl ortaya çıktı? El Bağdadı kimdir?* <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/isid-daes-deas-dais-nedirnasil-ortaya-cikti-el-bagdadı-kimdir-29600590> (Erişim Tarihi: 03.03.2022).
- İstanbullu, B. (2017). *Suriye'deki Sünni Muhalif Grupların Yabancı Savaşçı Temininde Dinin Etkisi ve Propaganda Aracı Olarak Türkiye Özelinde Medya Kullanımı Örnekleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kayacan, M. (2004). *Selefilik Nedir*. <https://www.muratkayacan.com/2014/10/selefilik-nedir.html>. (Erişim Tarihi: 11.11.2022).
- Kırdar, M. J. (2011). *Al Qaeda in Iraq*. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/110614_Kirdar_AlQaedaIraq_Web.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2022).
- Konstantiniye Dergisi, Hicri 1436. Sayı: 3.
- Konstantiniye Dergisi, Hicri 1436. Sayı:1.
- Naimi, M. N. (2018). *Din ve Terör (Din ve Terör İlişisinin Din Psikoloji Açısından Değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Onat, H. ve Sönmez, K. (2013). *Mezhepler Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özel, A. (1993). *TDV İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cihad#2- günümüzde-cihad> (Erişim Tarihi: 05.01.2022). (7). 527-531.
- Özervarli, M.S. (2009). *TDV İslam Ansiklopedisi*. "Selefiyye". <https://islamansiklopedisi.org.tr/selefiyye>. (Erişim Tarihi: 17.11.2022).
- Salihi, E ve Göksun, Y. (2018). *DEAEŐ'ın Media Stratejisi*. <http://www.setav.org/assets/uploads/2018/01/98.-DAES%CC%A7-tamrapor.pdf>. (Erişim Tarihi: 05.10.2022).
- Şenol, D, Erdem, S. ve Erdem, E. (2016). Işid: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2), 277-292.
- Taştekin, T. (2016). *Karanlık Çöktüğünde Işid: Din Adına Şiddetin Dünü ve Bugünü*. İstanbul: Doğan Yayınları.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2022a). Selef. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.09.2022).
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2022b). Şehit. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06.01.2022).
- Teber, Ö. F. ve Gül, A. (2017). Hâricilerde İdeolojik Farklılaşma Örneği: Acârıde Fırkası Doğuşu Görüşleri ve Yayılışı. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(4), 310-318.
- Teltik, M. (2019). *Irak-Şam İslam Devleti IşİD/DEAEŐ: İdeolojisi, Yapısı, Propaganda Araçları ve Eylemleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Ana Bilim Dalı, Gaziantep.
- TERAM (Terörizmle ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi) (2020). *Kuruluşundan Eylem Yöntemlerine DEAEŐ Terör Örgütü*. <https://www.teram.org/Pdf/66> (Erişim Tarihi: 05.11.2022).
- Torun, A. (2004). Siyasal Terörizm: Neden ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 158-166.
- Türkiye Diyanet Vakfı (1997). *İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hariciler#1> (Erişim Tarihi: 11.11.2022). s.175-178.
- Üzdiilli, İ. (2019). *Işid Terör Örgütünün Doğmasında ve Gelişmesinde Etkili Olan Faktörler*. [Yayımlanmamış yüksek lisan tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yaşa, G. (2021). Dinî Motivasyonlu Radikalleşmenin Özellikleri: Nedenler ve Süreçler. *Güvenlik Stratejisi Dergisi*, 17(40). 795-824.
- Yayla, S. (2020). *Yabancı Terörist Savaşçıların Motivasyonları: DEAEŐ ve PYD/YPG Örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Kocaeli.
- Zelin, A. (2014). *The Return of Sunni Foreign Fighters in Iraq*. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-return-of-sunni-foreignfighters-in-iraq> (Erişim Tarihi: 04.10.2022).